

# IGY TERVEZNEK CSARÉMAKBAN\*

TANMESE FELHANGÓKKAL

John C. Kountz

(Orange County Free Library, California)

Csarémak nem léteznek. Ha létezne, olyan lenne, mint az 1. ábrán; és a helybelieknek, ennek az álközöttül okos társaságnak tökéletesen kifejlesztett, komplex módon megtervezett könyvtártelepítési programja lenne egészen a 2000. évig. Ezekután tulzott indiszkréció lenne bárkitől is azt kérdezni: "Ami Önöket illeti... hogy néz ki majd 2000-ben könyvtáru: fejlődése, személyzete és költségvetése?"

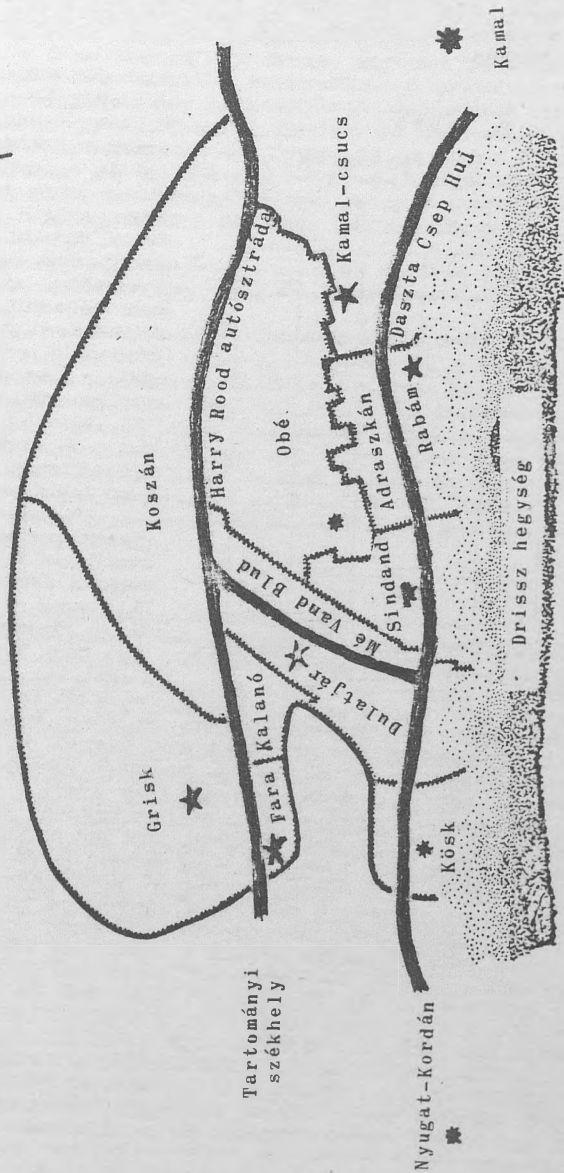
Ó, ó, azért nem kell elpirulni! Ez a színárnyalat először is nem áll jól mindenkinek, s a kérdésre nem is olyan nehéz a felelet. Sőt, igencsak könnyű, ha az ember fel van fegyverkezve azzal az alapvető munkaeszközzel, melyet a talpraesett csarémaki fickók oly előrelátóan elkészítettek. Természetesen várható, hogy az Önök könyvtári hálózata egyben-másban különbözik az övéktől. De ez senkit sem riaszthat vissza; az a módszer, melyet e romantikus helyen alkalmaztak, teljességgel elképzelhető az Önök hálózatában is, s az eredmény: jöleső szabadulás a szaggató fejfájástól és görcsöktől, melyeket az adólízetők kérdezősködése okoz, az örökös "mennyi? mikor? hol?".

\* KOUNTZ, John C.: Charting a course in Charaymak. A didactic tale with overtones. = ALA B. 61, vol. 1967, 4, no. 396-408. p.

Nemcsak tartalmi érdekessége miatt közöljük ezt a cikket, hanem izellőt szeretnénk vele adni abból a sajátos - számunkra sokszor meghökentető - humorból is, amelyben az amerikai szakfolyóiratok némelyik közleménye a legkomolyabb mondanivalót (jelen esetben a könyvtári hálózat távlati tervezésének kérdéselt) is tálalja. A "tanmese" indus halandzsakörnyezete egyébként feltehetőleg Ranganathnarratal. (A szerk.)

É

✱ Meglevő könyvtár  
✱ Bibliobusz-állomás



1. ábra

Mielőtt teljesen belemerülnénk abba a sok mászkálásba és telefonértekezletbe, amelyet az átlag csarémakiak annyira élveznek, midőn hálózatukat elemzik és tervosztályukkal tanácskoznak, vessünk egy pillantást arra, miféle ördögi gazemberek eszelték ki mindezt. A 2. ábrán látható ennek a hagyományos szerkentyűnek a mintája.

2. ábra

Csarémaki alkörzetek	(Időegységek)				
	1	2	3	4	5
Adraszlán					
Dulatjár					
Fara					
Grisk					
Kalanó					
Koszán					
Kösk					
Obé					
Sindand					

Egy hagyományos csarémaki könyvtári  
szerszám: a mátrix

a saját hálózatukra alkalmazzák, nem árt, ha létező neveket illesztnek a helyükbe, a hivatali körzetükbe eső községek, telepek, tanyák stb. nevét.

Ha a balszélén nevek tűnnek fel, mi egyéb jöhetne felülre, mint a számok? És nini, ott fent tényleg számok vannak (1-től 5-ig), s - csak azért, hogy a dolog még világosabb legyen - időegységnek titulálják őket. Időegységek? Hát persze! Mindegyik időköz jelöl, olyasmit, mint hat hónap vagy egy év vagy öt év, s aszerint, hogy milyen finoman vagy milyen durván akarják elemzésüket kidolgozni, a célnak megfelelően akárhányat használhatnak. A példamátrixon öt számjegy szerepel, ugyanis a csarémaki könyvtáros 25 évre tervezett, s ennek következtében csupán olyan mátrixra volt szüksége, amely ezt a bázisidőszakot maradék nélküli tagolja. Amikor e felől a szám felől kérdezősködtünk, ez a kiváló vén gentleman a maga utánozhatatlan modorában így sziveskedett válaszolni:

"Az agyamra mennek ezzel! Azért használom az ötöt, mert ez sokféleképpen egyszerűsíti a dolgokat. Először is: a legkisebb időköz, melyben ezzel az ostobasággal dolgozhatnak, szerintem egy esztendő. Alapító könyvtárosunk, Guru Kitabi, megpróbált kisebb periódusokat használni, és teljesen bepörgött; naponkénti számításokkal akart dolgozni, de ez sok egy érző kebelnek. Másodsor: ha öt évnél nagyobb periódusokkal dolgozunk, elveszítjük az áttekinthetést. Hát valahogy így, fiukák. Aprópó, egy és öt; osszuk csak el vele a huszonötöt. No, mi lesz az eredmény?"

"Öt."

Kéretik tudomásul venni, hogy megfejtéséhez nincs szükség sem kristálygömbre, sem valamilyen Zenszerpap bölcsességére. Ezt helyettesíti az egymást keresztező vonalak bűvös hálózata, a mátrix; azok számára, akik a szimbolikus logikába belekóstoltak, igazságtábla, azoknak pedig, akik egyáltalán nem ártják bele ilyesmikbe magukat, egy rostély. Csak nem bejedin! Ez az izé teljességgel értelmetlen! Azaz hogy értelmetlen mindaddig, amíg valaki el nem hanyagolja a házfeladatát - mert ebben az esetben még hazudni is képes.

Nos tehát, vessünk egy pillantást a 2. ábrára, lássuk, mi is ez a mátrixéleség, s talán rájövünk, hogyan lehet munkára fogni az ebadtát.

A balszélén a települések neveinek oszlopa. Ezek természetesen csarémaki településeket jelentenek s magától értetődően ugyancsak kitálalt nevek. Éppugy lehetne Boontown, North Fork vagy East Lynne a nevük, mint Sindand, Adraszlán avagy Grisk. Ha azonban Önök arra vetemednek, hogy ezt a mátrixhistóriát

Igy hát a baloldali oszlop a helységneveké, felül a számok az időközöt jelölik, az egész dolgot mátrixnak hívják - jó, de mi köze mindennek a könyvtári tervezéshez? Hajaj, bőven van köze! A számok alatt, a helységnevektől jobbra, egy csomó kis négyzet van. Igaz? No, és ha most az ujjukat ráteszik a helységnevek egyikére (példának okáért Griskre), majd jobbra mozgatják, amíg csak a 3-as számig nem érnek, egykettő megtalálhatják az információt arról, hogy mondjuk a harmadik esztendőben a griski fióknak hány könyve, főhivatású könyvtárosa és hány négyzetlábnyi alapterülete lesz.

Hü, hiszen ez a kalitka üres! Bátorság; türelem és bátorság! Rögvest ki lesz töltve, mégpedig Önök töltik ki, mert hát éppen ez az egész ügylet, amiről szó van. Mindössze arra lesz előbb szükség, hogy megértsünk két állandót és négy változót, mégpedig a könyvtári szolgáltatások szintjeire vonatkozó saját meghatározásunkat és az általunk ellátott körzetek lakosságát, a lakosság lélekszámának időbeli extrapolációját...

Hohó! Mi az ördög történik itt megint... s mi ez a mese extrapolációról, állandókról, változókról és ehhez hasonlókról? "Agyamra mennek" - ahogyan az ősz könyvtáros mondotta.

No jó, de mielőtt valaminek az értékét kiszámítanánk, definiálnunk kell. Így történt, hogy az állandók és változók kiemelkedtek a találgatások ködéből, alkalmazhatóvá váltak a kérdéses problémára, s több betekintést nyujtának a könyvtári szolgáltatások tervezésébe, mint ha egész életünkben lennének baráti társaságban az asztal táncoló lábát. S ezenkívül ezek a meghatározások körántsem üres matematikai formulák. Az állandók egyszerűen azok az információegységek és darabok, melyek hosszú időszak alatt csak kevéssé változnak, s ezért lehet rájuk építeni; a változók viszont azok az adatok, amelyeket ajánlatos ismerni, de nem érdemes rájuk fogadásokat kötni, mert igen gyorsan tudnak változni, s ezt rendszerint meg is teszik.

### **Az állandók...**

A néesség például olyasvalami, amelyről tudjuk, hogy változik. Jó okunk van azonban annak a feltételezésére, hogy pontosan megtervezhetjük a változását, hiszen különböző okokból mindenféle emberek ezt teszik. Miért? Mert meg lehet határozni a változás mértékét. S ha ismerjük a változás mértékét, a néesség tervezése alig nehezebb feladat egy csomó szám összeadásánál. Ennek következtében a néesség a főkönyv "állandó" rovatába tartozik. A könyvtári szintek (standardek, ahogyan a PLA nevezné őket) szintén rögzíthetők. Ha egyszer egy specifikus könyvtári hálózatban kikristályosodtak, már nem sokat ugrándozhatnak (legalábbis Csarémakban nem). A könyvtári szolgáltatás szintjei tehát szintén állandók Több nincs. Bármely időszakra csak a néesség és a könyvtári szolgáltatás szintje számítható ki előre, minden mást változónak kell tekinteni, ami persze jó néhány dolgot jelenthet... de ne rontsuk el a szép mesét azzal, hogy az összes macskát egyszerre kieresztjük a zsákból.

Ha most még mindig kérdésesnek tartják a néességnek az állandók kategóriájába való sorolását, ehhez joguk van. Mégis van rendszer ebben az örültségben, mégpedig a következő. Csarémaknak vélelenségből kiváló terosztálya van. Az ott dolgozó fickók a közigazgatási egységek beosztása, az országotak vonalának kijelölése meg a költségvetés előkészítése mellett a néességszámítással is játszadoznak. Azt mondják, néha tévednek, de azok az adatok, amelyeket kiburbliznak, nagyjában és egészében tizes erősségűek. Ahogy a dolgok manapság, ebben a mai korban mennek, még talán Önök is rábukhatnak a hátsóudvarban valami olyan osztályra, amely efféle dolgokkal foglalkozik. Próbáljanak kapcsolatot teremteni vele, ha eddig még nem tették meg. Az alábbi néhányyszáz szóban felterelünk értekei, érdemes idefigyelni.

A néesség lélekszámát akkor tekinthetjük állandónak, ha tudunk vele játszani. A játékszabályok pedig a következők.

Ha elfogadják Csarémak létezését és fennállását a következő 25 esztendőre (amit nyilvánvalóan megtesznek, hiszen különben eddig nem tartottak volna velünk), akkor megnézhetik a jelenlegi népességi adatokat az 1. táblázat bal oldali első oszlopában, némileg emészthetőbb formában. Továbbá, mivel a csarémaki tervezőket azért fizetik (és nem is rosszul), hogy ismerjék statisztikai

1. táblázat

Csarémaki alkörzetek	Mai állapot	Évek "mától kezdve"								
		1	2	3	4	5	10	15	20	25
Adraszkan	3.45	3.9	4.4	4.9	5.3	5.8	8.1	10.4	12.7	15.0
Dulatjár	1.35	2.9	4.5	6.1	7.6	9.2	16.9	24.7	32.5	40.2
Fara	4.9	6.1	7.3	8.5	9.7	10.9	16.9	22.9	28.9	35.0
Grisk	4.15	6.0	7.8	9.7	11.6	13.4	22.8	32.1	41.4	50.8
Kalanó	0.55	1.3	2.1	2.8	3.6	4.4	8.3	12.2	16.1	20.0
Koszán	0.0	3.6	7.2	10.8	14.4	18.0	36.0	54.0	72.0	90.0
Kösk	3.75	4.0	4.3	4.5	4.8	5.0	6.3	7.5	8.8	10.0
Obé	2.5	4.8	7.1	9.4	11.7	14.0	25.5	37.0	48.5	60.0
Sindand	3.55	4.2	4.8	5.5	6.1	6.8	10.1	13.4	16.7	20.0

Egyes adatok a csarémaki tervosztálytól, mások hosszadalmas számításokból erednek.

szempontból a vidék hátrányait és előnyeit, ésszerű, ha feltételezzük, hogy az adatok között megtalálható valahol a maximális lakosság létszáma, amely az adott körzetben egyáltalán elképzelhető. Egy tipikus, hossza nyúló csarémaki telefon után felfedezték, hogy valóban létezik ilyesmi. Egy órán belül a főkönyvtáros kezében voltak ezek az adatok, amelyek mint telítettségi számok szerepelnek a 25-ös évszám alatt, a táblázat jobb oldali szélső oszlopában. A "telítettség" kifejezés nem színrimája a 25 évnél. Egyszerűen azt jelenti, hogy Csarémak népe abban a körzetben feltehetőleg 25 éven belül éri el telítettségét. Ami az Önök saját körzetét illeti, lehet, hogy ott már beült a telítettség, de az is lehet, hogy sohasem áll be egyáltalán, ki tudja? Épp ezért fizetnek azoknak a bizonyos tervezőknek olyan fene sokat, és ezért ajánlatos jón lenni velük.

Szép, szép, de mik azok a fura számok a mai népességszám és a telítettség (25 év) közötti oszlopokban? Ezek abból adódnak, hogy valamennyi körzetben ismerjük a népesség évi növekedésének mértékét. Csak hogy jobban megértsük egymást, nevezzük őket lineáris népszaporodási adatnak. Ugy kaphatók meg, hogy egy-egy körzet telítettségi adatából kivonjuk a népesség jelenlegi létszámát, ezt a különbséget azután elosztjuk a tervidőszak éveinek számával (jelen esetben ez 25). Ez az illető körzet évi népszaporulata. Feketén-fehéren:

$$\frac{\text{telítettségi szám} - \text{mai lélekszám}}{\text{tervezési évek száma}} = \text{évi népszaporulat}$$

No most, hogy megkapjuk a tervidőszak első évének végén várható népességet, az évi népszaporulatot hozzá kell adnunk a mai lélekszámhoz. Ez az, amit első évi népességi adatnak nevezünk. Az "akkor hiszem, ha látom"-ot szajkózók számára ez ilyesféleképpen néz ki:

$$\begin{array}{r} \text{mai népesség} \\ + \text{évi népszaporulat} \\ \hline \text{első évi népesség} \end{array}$$

Ha a csarémakihoz hasonló táblázatot készítünk, ennek az összeadásnak eredménye, a népesség első évi lélekszáma, az 1. oszlopba, vagyis az első évi oszlopba kerül, annak a körzetnek a nevével egy vonalban, amelyre az adat vonatkozik. A következő, azaz második évi oszlop adatát ugyanígy számítjuk ki, csak a jelenlegi népesség helyett az első évi népességből indulunk ki, azaz:

$$\begin{array}{r} \text{első évi népesség} \\ + \text{évi népszaporulat} \\ \hline \text{második évi népesség} \end{array}$$

A következő évek bejegyzései ugyanezekből az adatokból tevődnek össze: az évi népszaporulattól és az előző évi népességtől. Ez a sorozat addig folytatható, amíg el nem érjük a telítettségi adatot. Az olyan kóklerek, akik jobban szeretnek szorozni, mint összeadni, kombinálhatják ezeket a műveleteket, hogy bármely adott évre megállapítsák a népességet. Egyszerűen megszorozzák az évi népszaporulattal a kérdéses évig hátralevő évek számával, s ezt az összeget hozzáadják a mai népességszámhoz.

No és azok az évek, amelyeket kihagytunk? Hát igen, senkinek sem sikerülhet minden. Ez az, amit Guru Kitabi nem bírt ki ép elmével. Fejébe vette, hogy naponkénti bontásban kellene látni ezeket az adatokat - bizony, ilyesmik is történnek.

Ha gyakorlatlásképpen (amennyiben valaki az ilyesmi kedvét lelné) a sajátunk helyett csarémaki adatokat használunk, azok az összegek, melyeket kapunk kell, a megszólalásig hasonlítani fognak az 1. táblázat adataihoz.

Pfüü! Végül is jó uton vagyunk afelé, hogy megszerkesszük saját lineáris népességi adataink táblázatát. Hogy miért lineáris? Egyszerűen azért, mert ha ezek a fickók négyzet alakú tábla készítésére adják a fejüket, akkor egyenes vonalat produkálnak. De miért van szükség egyenes vonalra? Hááát, tulajdonképpen nincs is rá feltétlenül szükség. Csak éppen nincs jobb módszerünk arra, hogy boldoguljunk ezzel a népesedési históriával, mivel sem a tőzsdét, sem az emberi természetet nem tarthatjuk ellenőrzésünk alatt.

Nos, ha Önök már elkészítették legsajátosabb körzetük legsajátosabb lineáris népességnövekedési táblázatát, a világért se kezeljék tabuként. Ha ugyanis azok a tervező egyének netalántán népszámlálást tartanának, és megváltozna a mai népességre vonatkozó adat, úgyis végig kell menniük ismét az egész lelkén, a megváltozott körzeti adatok szerint. Másrészt ha a körzetet előnti az ár, azaz ha a népesség túllépi a maximumot, a telítettséget, még mielőtt az előre kiszámított telítettségi idő bekövetkezik, akkor azt is megértik, miért van a begyében egyeseknek a tervezésben dolgozó fickók magas fizetése. Annak lehetősége azonban, hogy ez megtörténik, mielőtt még előre jelezték volna, eléggé elenyésző, ahogyan ezt a változók elemzése során hamarosan fel is fogjuk fedezni.

No, a népességet mégiscsak elintéztük, véglegesen. Birkózzunk meg most már a könyvtári szintekkel, hogy tudessünk az állandókon. Mellesleg, a könyvtári szolgáltatási szintekhez nem kell az a tömértelen matematika, amivel az előbb küzdöttek (ez talán néhány ajultat magához térít).

A csarémaki könyvtárost minden eléggé hidegen hagyja. Olvassa a szakirodalmat, eljár az összejövetelekre, levelez, fülel, és általában jólinformált. Amikor egy szép napon megkérdezték tőle, hányféle szintű könyvtári szolgáltatásról gondoskodik az adófizetők számára, habozás nélkül válaszolta: "négyről".

Az inkvizitor, aki nem szokott ilyen kurta válaszokhoz, indítva érezte magát a további nyomozásra. "Melyek ezek?" - kérdezte újra.

### 3. ábra

Szolgáltatási szintek

Megindítás

Beszűntetés

Bibliobusz	Népesség: 500	Beiratkozottak 50 % alatt Kölcsönzések száma óránként 10 alatt Havi kölcsönzések száma kevesebb, mint a beiratkozott olvasóké
Kölcsönzőállomás	Népesség: 5000	Beiratkozottak 40 % alatt Kölcsönzések száma óránként 20 alatt A heti kölcsönzések száma kisebb, mint a beiratkozott olvasóké.
Helyi fiók	Népesség: 10000	Beiratkozottak száma 30 % alatt Kölcsönzések száma óránként 50 alatt A heti kölcsönzések száma kisebb, mint a beiratkozott olvasók számának 70 %-a.
Körzeti fiók	Népesség 25000	Beiratkozottak száma 20 % alatt Kölcsönzések száma óránként 75 alatt A heti kölcsönzési szám kisebb, mint a beiratkozott olvasók számának fele

A csarémaki könyvtáros nem hagyta abba mondókáját, amíg nem vázolta fel a könyvtári szolgáltatások szintjeit, valamint az elindításukat, illetve beszüntetésüket indokoló irányszámokat.

Az éltes csarémaki könyvész csillogó mosollyal sorolta fel rendszerének komponenseit,

"Bibliobusz,  
kölcsönzőállomás,  
helyi fiók,  
körzeti fiók -

s mielőtt még elfelejteném, van tájékoztató központunk is. De mivel tájékoztató központot nem telepíthetünk bárhová, ezt nem nevezném szolgáltatási szintnek."

"És mondja uram, hogyan differenciál a bibliobusz, a kölcsönzőállomás, a helyi fiók és a körzeti fiók minimumai között?"

"Hát kérem..." És ahogyan tovább motyogott, az egész dolog olyan világos lett, mint egy kép. Valóban kép, valami olyasmi, mint ami a 3. ábrán látható. De nem állt meg ennél. Belebocsátkozott a - természetesen a saját hálózatukra vonatkozó - részletkérdésekbe is (néhány részlet, amely a gentleman erucidió-

ját bizonyítja, a függelékben található), és mondókáját ezzel a két megjegyzéssel zárta.

"Hogy könnyebb legyen megérteni, először is azt mondhatjuk, hogy a legfontosabb tényező, amely meghatározza a szolgáltatás megindítását vagy megszüntetését, a népesség. De amikor azt mondjuk, hogy a lakosok száma az irányszámunk a könyvtári szolgáltatások bizonyos szintjének kijelöléséhez, ez csupán egyik oldala a kombinációnak. Amikor azután arról van szó, hogy változtassunk ezen a szinten, akkor nem lehet egyedül csak a népességgel számolni. Ennek a dolognak olyan sok bezzegje van, hogy ilyenkor inkább kiszállok, és saját szememmel megnézem azt a körzetet. Így van ez, kérem.

És másodsor, ha már egyszer megkaptunk egy irányszámot - s itt ne fedjük, amit már mondtam, hogy ez sokféle tényezéből adódik -, akkor készen kell állnunk a cselekvésre!"

"Hogyhogy?"

"Előre fel kell rá készülnünk, barátom. Mert, kérem tisztelettel, minden ilyen könyvtári szolgáltatási szint könyveket jelent, úgy bizony, könyveket, meg könyvtárosokat, adminisztrátorokat, polcokat, állványokat, irodákat, írógépeket és ilyesféle holmikát, s ezenkívül helyet, ahová ezeket tenni lehet. Megvannak a mutatóink, figyelemmel kísértük az emberekkel teli körzetet, az iskolák működését, a bevásárlóközpont felbukkanását, s mindebben benne vagyunk mi is, kis öreg bibliobuszunkkal, ahogyan gyűjtögetjük a statisztikai adatokat. S ha ez az információmennyiség megvan, akkor, öregem, nem kell sokat teketóriáznunk, hogy kitaláljuk, hány emberre van szükségünk és milyen állomány volna a legmegfelelőbb. Megvan már a költségvetés is, s amikor itt az idő, keményen belevágunk!"

Ímígyen fejtette ki a csarémaki főkönyvtáros a maga két meggondolását: fölölen alkalmazott színes kiszálásai miatt azonban, nagyobb nyomaték kedvéért, érdemes volna mindezt rövidebben összefoglalni. Először is: a népesség lélekszámát bátran vehetjük támpontul a könyvtári szolgáltatási szintek hosszú lejáratu tervezéséhez, de mennél rövidebb időközre tervezünk, annál többféle helyi adottságot kell figyelembe vennünk, mielőtt szolgáltatásainkat megkezdzenék, illetőleg lecsökkentenék. Másodsor: ha tudjuk, hogy egy bizonyos szolgáltatási szinthez milyen személyzetre, eszközökre és állományra van szükség, akkor elegendő időnk lesz a költségvetés elkészítésére, valamint az illető szinthez szükséges személyzet és anyagok összegyűjtésére, mielőtt a szolgáltatást megkezdjük. Az eredmény - gondolhatjuk - jóval egészségesebb tevékenység annál, mint amikor a lakosság egy begerjert csoportjának bizonytalan igényeit elsietve kielégítik. (Ilyesmi történt ugyanis Griskben, ez vezetett az 1923-as véres könyvtári lázadáshoz, ahhoz a történelmi eseményhez, melyről a csarémaki könyvtáros csak privátim hajlandó beszélni).

#### ....és a változók

Na, az állandókból elég volt. Nekieshetünk ezek után a változóknak? Míg az állandó tényezők majdnem teljesen ki lehetett fejezni számok segítségével, addig a változók legragygóbb sajátsága éppen az, hogy a számviszonyoktól aránylag függetlenek (kivéve a kölcsönzést és bizonyos, a mindennapi könyvtári szolgáltatásokhoz tartozó számokat, de ezek hagyományosak és el is hanyagolhatók). Továbbá, amíg az állandókat csak időszakonként kell revidálnunk, addig a változó tényezőket állandóan szemmel kell tartanunk, nem ütemezhetjük be őket.

Szögezzük le már most, hogy minden körzetnek négy változó komponense lehet. Azért négy, mert ennél többel játszani már virtuózkodás volna, mi azonban könyvtárosok vagyunk, nem hegedüművészek. Maradjunk tehát annyiban, hogy minden körzetet elég jól le lehet írni az itt következő négy változó segítségével: a körzet leírása, a népesség összetétele,

a helyi jellegzetességek,  
a korábbi könyvtári tapasztalatok.

Ezt a listát ugyanilyen formában adta át annak idején az előző csarémaki könyvtáros (haldokolva az 1923. évi nagy griski könyvtári lázadásban szerzett sebei miatt).

Persze, azt látni, hogy valaki más mihez kezdett a négy szemponttal, csupán egyik része a titoknak. Hogy az egész misztériumról leránthassuk a leplet, közelebről meg kell szemlélnünk valamennyi szempontot, fel kell derítenünk, mi okból hagyományozódtak könyvtárosról könyvtárosra, más szavakkal, mi az örögre valók.

Mit mondhatnánk például a lakásviszonyokról és a közszolgáltatásokról? Csarémak magas és koszos falai között többnyire nagyon nehéz volt megkülönböztetni az egyes lakónegyedeket, bevásárlóközpontokat, lakótelepeket, vagy épp az egyes polgárokat. Különösen nehéz volt azoknak, akik újonnan kerültek oda.

De ez csak a régi világban volt így. Ujabbán cickányszemű telekiügynökök léptek színre, s cifra kis utmenti elárusítóhelyeket és fertelmesen kiglacolt reklámtáblákat hoztak magukkal. Most már semmiféle nehézségbe nem ütközik a lakónegyedek és ehhez hasonlók különválasztása, mindez magától értetődővé vált. Még csak is lett a jóból. Ezek a rekvizitumok ugyanis bárhol és bármikor felbukkanhatnak, úgyhogy az üresen hagyott hajdani ökörszállások most négy hálószobás, három fürdőszobás, a Sarkar Testvérek patinás csarémaki cége által csinosan bebutorozott lakásokkal vannak tele. Ezekkel a "fenn az ernyő, nincsen kas" tünetekkel együtt rendszerint megjelenik egy benzinállomás, bankfiók a turisták számára, kölcsönzöbölt, egy ABC-áruház és még... mi is ez? bevásárló központ? ez meg itt iskola? Néhány éven belül mindez nyüzsgő településé válik, mely csak úgy kiált könyvtári szolgáltatások után.

Ne hagyjuk hát őket üvöltözni, cibáljuk ki azt a bibliobuszt a garázsból, és adjuk meg nekik rögtön a magukét. Ugyanakkor felhívhatjuk azokat a cickányszemű vállalkozókat is, megérdeklőzhetjük tőlük, hogy hány ilyen nagystíli berendezést adtak már el, és hogy ráadásul arra a forgalmi statisztikára, amelyet mi is össze fogunk állítani, a jövő fejlődését illetőleg miféle terveik vannak. Ezt az információt például nyugodtan beilleszthetjük a körzetnek abba a bizonyos rövid leírásába, esetleg belefoglalva némely válogatott telekiügynök nevét (ha ez a dologhoz közelebb visz), a közlekedési normákat, némi történelmi kóstolót, az azurkék mennyből véleményét az ipartelepekről és így tovább.

Közlekedési normák? Ja igen! Ez a fogalom a csarémaki tervosztályon divik; azt jelenti, hogy mikor milyen irányban, melyik utcán hány kocsi halad végig. Ha a csarémaki könyvtár a könyvek eladásával foglalkozna, akkor is hasznos volna számára ez az információ, mert valamit - ha keveset is - elárul a vonzásköréről (a potenciális elárusítóhelyekről, a várható vásárlók számáról). Mivel azonban kölcsönzi a könyveket, egyenesen létszükséglete ennek az információnak a beszerzése.

No és, mi a manó az a népesség minőségi összetétele, eszik-e, vagy iszszak? Az első csarémaki, aki könyvtáros lett, Guru Kitabi, a mester, viszonylagos elvonultságban nőtt fel. Kuriájuk magas, szennyes falai elzárták csarémaki pajtásaitól. Ezután egy szép napon, tizennyolc éves korában elhagyta az ősi hajlékot, hogy világot lásson (no meg hogy beiratkozzék a könyvtárosképző iskolába).

Röviddel azután, hogy odahagyta családi tűzhelyének zárt biztonságát, a legenda szerint azt mondotta kisérőjének, Firpnek, a Kitabi család hű szolgájának: "Hé ember, nézd ezt a rengeteg népet!" Amire a derék Firp gyorsan hozzátette: "Az ám, fiacskám, és mindegyik más, figyeld csak!" És Guru Kitabi megállapította, hogy csakugyan mind különböznek egymástól. Más volt a kinézésük, a gondolkozásuk, az olvasási ízlésük. Ezen nem kellett volna meglepődni, de Guru meglepődött.

Tanulmányai elvégzése után visszaemlékezett Firp intelmére, s életét az olvasók érdeklődésére szabott gyűjtemények kialakításának szentelte. Ehhez azonban arra is szüksége volt, hogy bebarangolja azokat a városokat, amelyek számára a gyűjteményeket össze kellett állítani, és néhány feljegyzést készítsen, mert ha nem tudja, hogy mifélek, akkor nem is tudja őket ellátni. A feladat teljesítése elkezdődött. Csarémakban még most is készítenek ilyen feljegyzéseket.

Minden körzet sajátos vonásai világosan felismerhetők, de a griski zendi-  
lés idején a könyvtáros még nem volt ezzel tisztában. Temetésén egy szeren-  
csésebb kollégája azt sugta a mellette állónak: "Ó, az az átkozott autósztráda!  
Igen, valamennyien egy két és fél mérföldes körön belül éltek, de nem voltak  
hajlandók az autósztrádan átkelni".

A kölcsönzőkre gondolt; a csarémaki kölcsönzők olyan tipikusak, amilyen-  
nek a kölcsönzők egyáltalán lehetnek. A néhai könyvtáros még a népesedési  
statisztikának és elemzésnek, valamint Grisk naprakész, általános helyzetleírá-  
sának segítségével sem ismerte fel ennek a végzetes helynek a normákat meg-  
csufoló sajátosságait. Érezte, hogy itt valami büzlük, de képtelen volt rájönni,  
hogy mi, és ennek következtében többé sohasem jöhet rá semmire. Ha a kör-  
zetnek olyan földrajzi jellegzetességei vannak, melyek megbontják egységét,  
vagy olyan egyedi fejlődése, amely megzavarja a könyvtárhasználat szokásos  
szabványait, jegyezzük fel ezeket, mint az általános körzettelirástól elütő ténye-  
ket. Tanuljunk a Griskben történektől!

Ez volt hát a nagy titok. No meg még egy utolsó dolog - a korábbi  
könyvtári tapasztalatok. Annak idején az ALA által elismert könyvtárosiskola-  
ban Guru Kitabi teljesen átítatódott a statisztikával. Az idő tájt csak félszívvvel  
reagált professzorainak lelkesedésére, de a "nagy ébredés" első 30 másodper-  
cében (ezt a kifejezést használják Csarémakban az "első munkanap" helyett)  
hívó lett. A probléma ugyanis nem a szent statisztika értékében vagy nehezen  
megfogható kritériumainak megállapításában rejlett, hanem abban, hogyan lehet  
eredményeit értelmes nyelvre lefordítani. Tudjuk, hogy abban az időben minden-  
kinek voltak saját elgondolásai. Így azután Guru is kidolgozta a maga sajátos  
módszerét, amely alkalmasint különbözik az Önökétől (hiszen egységes szab-  
ványrendszer még most sincs Csarémakban, sőt talán másutt sem).

Also sprach Guru Kitabi a statisztikáról:

"A felnőtt és a gyermekolvasók számát előbb külön vedd fel, majd add  
össze őket. Ezek a gondosan megállapított számok önmagukban nem érnek sem-  
mit, ó nem. Vedd tehát össze őket a körzet teljes lakosságával, óvakodj a lát-  
szatolvasóktól (amely műfaj mibenléte röviddel alább megvilágíttatik), és alkoss  
meg a felnőttek és gyermekek számából az F:G arányt. Az első hányados meg-  
könnyíti annak felismerését, hogy elérted-e a pórokat (így hívják csarémakiul a  
kuncsaftot), a második pedig arról árul el valamit, hogy melyik korcsoport hasz-  
nálja ki a lehetőségeket.

A forgalom, professzoraim büszkesége, kutyafülét sem ér mindaddig, amíg  
nem illesztjük be olyan, értelmes jelentéssel bíró képletekbe, mint például az  
egy dolgozóra jutó nyitvatartási idő, valamint az egy nyitvatartási órára jutó  
kölcsönzések száma. Persze, ha az embernek fogalma sincs róla, mit kezdjen  
ezekkel az új képletekkel, akkor éppúgy nem érnek semmit, mint azok a számok,  
amelyekre épülnek. A személyzet egy tagjának egy munkaórájára jutó kölcsönzé-  
sek száma például felhasználható a személyzet létszámának megállapításánál, de  
csak nagyüzemi méretek között. Ha viszont még a bibliobusz stádiumában va-  
gyunk, akkor esetleg érdekes lehet számunkra ez az adat, de az égvilágon sem-  
mit sem mond a körzetünkről, és amúgy is épp elég sok érdekes dolgot tudunk  
mindnyájan. Igaz? Nahát akkor! Az egy kölcsönzési órára jutó kölcsönzések  
száma valamivel közelebb visz a valósághoz, amennyiben Önök éppen azzal szó-  
rakoznak, hogy időbeosztást készítsenek bibliobuszuk számára, esetleg az álló-  
más vagy a gyűjtemény nyitvatartására. Az egy kölcsönzési órára jutó kölcsön-  
zések száma ezenfelül azt is elárulja, mennyiben dolgozza magát halálra a szá-  
melyzet, mert vagy az óraszám, vagy a létszám nem elegendő, esetleg túl nagy

a létszám és túl nagy az óraszám (ami szintén megeshet, bár senki sem szokott eldicsekedni vele). És - hát igen, az egy kölcsönzőre jutó forgalom is buzgó szemrevételezésre érdemesíthető. Elárulja ugyanis, mennyi látszatosolvasó (akinek holta napjáig csak annyi köze van a könyvtárhoz, hogy egyszer beiratkozott) szerepel nyilvántartásukban, és/vagy milyen szerencsétlenül állították össze az állományt az adott közönség számára és/vagy egyáltalán tudtak-e kapcsolatot teremteni a párokkal. Rendkívül fontos, nem? Mérget vehetnek rá, hogy az!"

E pillanatban a Guru megszünt szólni. Szemöldökén a veríték gyöngyei csillantak meg, tanuskodva arról az erőfeszítésről, melyet ebbe a jelentős ki-nyilatkoztatásba befektetett.

Ezzel tehát készen vannak a változók! A működési körzet négy meghatározója és indokolásuk. Valamennyi körzetet le lehet írni segítségükkel? Ha Csarémakban használhatók, ahol még csak televízió sincsen, bárhol azok maradnak, sőt kicsit még ki is lehet polifurozni őket. Tehát minden rendben van!

Az itt következő felsorolás megkönnyíti annak a kloakának az áttekintését, amelyen eddig a pontig átlábolunk. Erre azért van szükség, mert mindezt nyomban fel is fogjuk használni annak a bemutatására, hogyan fest majd a csarémaki könyvtári hálózat 1990-ben (bocsánat ezért a 2000 körüli terminusért, de hát egyesek minden lehetőséget megragadnak, hogy feltűnést keltsenek).

1. MÁTRIX (helyek és dátumok kereszthálózata).

2. AZ ÁLLANDÓK ( a népesség és a könyvtári szolgáltatási szintek; a halál és az adók).

A népesség nagysága (elő azt a telefont ...rajta!)

A könyvtári szolgáltatás szintjei (mit tudunk felajánlani és mire van még szükségünk, mielőtt működésbe kezdenénk).

3. A VÁLTOZÓK (ahogyan az a bizonyos ürge mondta, "senki se léphet kétszer ugyanabba a folyóba...", fel tehát, s midőn a tethelyre érsz, jegyezz szorgalmasan).

**Körzetleírás.** Hol van a közönség, és milyen szerepet fogunk játszani, ha kapcsolatba kerülünk vele?

A népesség összetétele. Olvasók, netán mesehallgatók... bar-kácsolók és ehhez hasonlók. Ezek az ismeretek a könyvgyűjtemény összeállításához stb. adnak segítséget.

Helyi jellegzetességek. Mohammed megy a hegyhez, vagy fordítva? Tartsuk nyitva a szemünket, és tanuljunk Grisk példájából!

Korábbi könyvtári tapasztalatok. Ha vannak ilyenek, használjuk őket, de olyan megfogalmazásban, amely jelent is valamit... pl.: a nagy számok nagyok.

Nos, ugy látszik, nem is volt olyan borzasztó. Dőljünk hátra. Vegyünk mély lélegzetet, Lenyeltük a kategóriákat? Igen! Tudjuk már, hogyan készítsünk lineáris népessedési tervet? Aha! Tudjuk, milyen könyvtári szolgáltatási szintet válasszunk ki hálózatunk számára? Egeen! Most aztán essünk neki a nehezének, hasznosítsuk mindezt, készítsünk mátrixot.

### ...és most a mátrix

Néhány héttel a véres griski lázadás után a csarémaki referenzközpont két aprószentje elsuttogta a nap pletykáját.

- Tudod, a gyerekreszleg főnöke azt mondta, az öreg Majomször (az elhunyt csarémaki könyvtáros beceneve) még azt sem tudta, hogy az autósztráda kettészeli Grisket.

- Ne mondd!

- De mondom! Mikor az az olvasó fejbevágta és kicsinálta, a jó öreg Majomször feljajdult: "Mit akar, miért volna az ötödik tölgyerdőben könyvtárunk, amikor a hetedik tölgyerdőben kaptak egyet! Hát miért van szükség két egymás melletti tömbben két boltra?"

- Fantasztikus!

- Legalább azt tudta volna, hogy egyáltalán nem két tömbnyire, hanem másfél mérföldre volt az aluljóróhoz, és hogy ezeknek az embereknek valóban nem volt könyvtárak... még bibliobuszállomásuk se!

- Ugy kellett a vén Majomszörnek...

Ha csupán egy főkönyvtáros pusztulása ilyen suttogásokra ad alkalmat, mit gondolnak, hogyan fog reagálni az Önök hálózata, még akkor is, ha nincsenek olyan kölcsönzők, akiknek elég bátorságuk van az ellenállásra? Örizzük meg a griskihez hasonló lázadásoktól mindenáron.

Legjobb, ha tudomásul vesszük, hogy a népeesség nem egyedüli kritériuma az egyik könyvtári szolgáltatási szintről a másikra való áttérésnek. Ezért most,

#### 4. ábra

Évenkénti fejlődés

Csarémaki alkörzetek	Mai állapot	1	2	3	4	5
Adraszskán	A	A	A	A	A/B	B
Dulatjár	A	A	A	A/B	B	B/C
Fara	A	A/B*	B*	B	B	B/C
Grisk	A	A/B*	B*	B	B/C	C
Kalanó		A	A	A	A	A/B
Koszán		A	A/B	B/C	C	C/D
Kösk	B	A	A	A	A	A/B
Obé	B	B	B	B/C	C	C
Sindand	B	A	A	A/B	B	B

Jelmagyarázat:

- A - bibliobusz (központi kezelésben)
- B - kölcsönzőállomás
- C - helyi fiók
- D - körzeti fiók
- E - körzeti fiók/bibliobusz
- F - helyi fiók/kölcsönzőállomás; vagy helyi fiók/helyi fiók

\* A kölcsönzési szolgálat kezdetén egy-egy intézmény mindkét körzetet elláthatja.

amikor nekiülünk kitölteni a mátrixainkat, ne essünk abba a hibába, hogy a la-  
kosságot (1. táblázat) csupán keresztülpreseeljük a könyvtári szolgáltatási szint-  
tek keretein (3. ábra). Ez egyszerűen nem megy. Na, de ezt a témát még elő-  
vesszük egyszer. Itt az ideje, hogy szemügyre vegyünk néhány kitöltött mátrixot,  
hadd legyen valami sejtelmünk arról, hogyan fest a dolog, amikor kész. A 4-7.  
ábra pontosan erre való. Hopp, itt látszólag ugyanarról a dologról két táblázat  
van, csak hogy nem egyformák! Hagyjuk most ezt, majd rátérünk erre is. A leg-  
fontosabb, hogy átnézzük ezeket a csarémaki rémhistoriákat, lássuk, mit jelent-  
nek, és ne feledjük: az egyik táblázat nem jó!

#### 5. ábra

Csarémaki Öt évenkénti fejlődés  
alkörzetek 1 2 3 4 5

	1	2	3	4	5
Adraszskán	B	B	B/C	C	C
Dulatjár	B/C	C	C/F	F	F
Fara	B/C	C	C	C	C
Grisk	C	C	C/F	F	F
Kalanó	A/B	B	B/C	C/F	F
Koszán	C/D	D/E	E	E-F	E-F
Kösk	A/B	B	B	B	B/C
Obé	C	C/D	D	D	D
Sindand	B	B/C	C	C/F	F

Jelmagyarázat:

- A - bibliobusz (központi kezelésben)
- B - könyvállomás
- C - helyi fiók
- D - körzeti fiók
- E - körzeti fiók/bibliobusz
- F - helyi fiók/kölcsönzőállomás; vagy helyi fiók/helyi fiók

Oké, pontosan olyanok, mint a 2. ábra, csak az üres négyzetek ki vannak töltve. De mivel töltötték ki? Fura kis betűk és viszonyító jelek, pont olyanok, amelyek bármely katalogizáló szívet megbizsergetik. Emlékeztetők, valamennyi egy-egy könyvtári szolgáltatási szintet jelöl, a táblázat alján található kód szerint. De mintha több volna belőlük annál az ötnél, amin korábban keresztülrágtuk magunkat. Hát ez meg mit jelentsen?

Nos tehát: az első kategória, A nem más, mint hagyományos bibliobuszunk, amelynek a terület székhelyén levő központi könyvtár az állomáshelye; B, C, D szintén hagyományosak, mivel ott szerepelnek a küszöbértékeket bemutató 3. ábrán. Az E és F esetében viszont valami mással van dolgunk. Rettenítő mentorunk, a csarémaki könyvtáros ezeknek a mátrixoknak ismertetését azzal kommentálta, hogy: "nem érdekes, milyen vékonyra szeleteljük, végül is mindenkinek nem tehet kedvére az ember".

Ez - ha kihámozzuk a sajátos csarémaki példázatstílus burkából - valószínűleg azt jelenti, hogy valóban nem tudjuk, mi lesz 25 év múlva. Egy mai körzet akár kétszer akkorára is nőhet a távoli jövőben. Különösen így van ez, ha kezdünk rájönni, hogy ötvenes időszakon túl bármely kísérlet, mely arra irá-

### 6. ábra

Évenkénti fejlődés

Csarémaki alkörzetek	Mai állapot					
	1	2	3	4	5	
Adraszánk	A	B	B	B	B	B
Dulatjár	A	B	B	B	C	C
Fara	A	B	C	C	C	C
Grisk	A	C	C	C	C	C
Kalanó		A	A	A	A	A
Koszán		B	B	C	C	C
Kösk	B	A	A	A	B	B
Obé	B	B	C	C	C	C
Sindand	B	B	B	B	B	B

Jelmagyarázat:

- A - bibliobusz (központi kezelésben)
- B - kölcsönzőállomás
- C - helyi fiók
- D - körzeti fiók
- E - körzeti fiók/bibliobusz
- F - helyi fiók/kölcsönzőállomás; vagy helyi fiók/helyi fiók

### 7. ábra

Csarémaki öt évenkénti fejlődés  
alkörzetek 1 2 3 4 5

Adraszánk	B	C	C	C	C
Dulatjár	C	F	F	F	F
Fara	C	C	F	F	F
Grisk	C	E	E-F	E-F	E-F
Kalanó	A	C	C	C	C
Koszán	C	E	E	E-F	E-F
Kösk	B	B	B	B	B
Obé	D	D	F	E-F	E-F
Sindand	B	C	F	F	F

Jelmagyarázat:

- A - bibliobusz (központi kezelésben)
- B - kölcsönzőállomás
- C - helyi fiók
- D - körzeti fiók
- E - körzeti fiók/bibliobusz
- F - helyi fiók/kölcsönzőállomás; vagy helyi fiók/helyi fiók

nyul, hogy a népesség számán kívül a tervezésbe más tényezőt is belevonjon, pusztá találgatásá válik. Viszont ha öt éven belüli fejlesztési tervben kizárólag a lakosságot vesszük tekintetbe, az a griskéhez hasonló vagy még gonoszabb felfordulásra vezethet, No, de elkalandoztunk egy kissé. Tehát a két utóbbi (E és F) kategória egész egyszerűen annak a sejtelennek a kifejezésére szolgál,

miszerint a lakosság számából következő kereteknél szélesebb körű szolgáltatásra lehet majd szükség, s hogy ez vagy helyi bázisu, azaz helyi fiókból kiinduló bibliobusz (E), vagy egynél több fiókkönyvtár (F).

A kétféle mátrix a kitöltés módjában különbözik egymástól. A 4. és az 5. ábra mátrixai egyedül a népességet veszik tekintetbe. Itt összehasonlításu szolgáltatálnak, valamint annak bemutatására, hogy mekkorát tévedhetünk, na egyedül a lakosok számát... de ezt egyszer már megtárgyaltuk. Inkább tekintsük át a könyvtári szolgáltatási szinteket. Befejezésül nézzük meg a 6. és 7. ábrát kissé közelebbről.

A kétféle táblázat ugyanabból indul ki. Elvégre csak azzal tudunk valamit kezdeni, amink van... De nézzük csak, hova lyukadnak ki! A csupán a népesség nagyságára épülő táblázatok (4. és 5. ábra) már első látásra kissé konzervatívnak tünnek, míg annak a kettőnek, amely egyéb összetevőket is figyelembe vesz (6. és 7. ábra), ezekhez képest vadul villog a szeme, bozontos a sörénye.

No, most vizsgáljuk meg Grisket ugyanolyan módon, ahogyan azt az idős csarémaki könyvész szokta, vagy legalábbis járunk el az általa leirtakhoz hasonlóan.

"A bibliobusz-szolgálat, amely a Nagy Könyvtári Lázadás után Griskben létesült, lecsillapította a kedélyeket. Ha nagyobb lett volna a szükséglet, még több megállót létesítettünk volna. Megboldogult kollégám teóriája alapján azonban, miszerint minden futtyre egy megállót, legalábbis kis időre - dolgozni nem lehet,

Igy ugyanis rövidesen mindenütt egész csomó bibliobusz-állomásunk, sőt exállomásunk lehet. Ezek után csak az következhet, hogy az égvilágon mindenki ott lődörögjön az utkereszteződéseknél, és megpróbálja kítótozni, hol adja vissza kikölcsonzótt könyveit, vagy mikor, vagy kinek, vagy... a folytatást most már magukra bízom. Csak szórakozzanak egy darabig ezzel a játékkal. De a kutyafáját, ezek az emberek nem akarnak semmi egyebet, csak a könyvtári szolgáltatásokat. Nem akarnak holazollót játszani egy büfékocsival, olvasni akarnak, és hozzá lusták (pszé, ne hivatkozzanak rám, de ez az igazság)."

Amikor ideért, behívta emberét, aki nagy térképet, iránytűt és statisztikai táblázatokból álló göngyöveget hurcolt magával. A csarémaki könyvtáros fejébe nyomta vitorlássapkáját, s az egész navigációs cuccot szétpakolta egy rajzasztalon, mely alkalmazatosan mögötte várt jelenésre.

"Tehát, vesszük e néhány megadott tényt, azaz információegységet, amely mindenféle gyakorlati célra felhasználható; például ilyenféleket, mint egyszer a népesedési statisztikák, másodsor a korábbi könyvtári tapasztalatok... szóval mindaz, öregem, amiről az előbb beszéltünk... Tehát, mondom, vesszük ezeket a dolgokat, és valami olyasmit kotyvasztunk belőlük, amivel most is, sőt a jövőben is dolgozni tudunk. Ezzel valami olyan izéhez jutottunk, amely hosszú lejáratra működik. Még ennél kevesebb is állandó mozgást jelent, azaz mégis valamivel jobbat, mint egy csomó összevissza változó bibliobusz-állomás".

A könyvtáros végigfuttatta ujjait egy, az 1. táblázathoz hasonló statisztikán. Viharvert arcának redőit mosolygós derű ragyogta be, midőn a következőket nyilatkoztatta ki: "Ide süssön! Ha a népesség szaporodásához igazodnánk a griski könyvtári szolgáltatások fejlesztésével, akkor ezeknek ugy nyolc hónap mulva kölcsonzóállomást kellene kapniuk. No de mire jó egy állomás az olyan körzetben, melyről tudjuk, hogy ott néhány év mulva ugyis teljes munkaidejű könyvtári szolgáltatásra lesz szükség. Hát éppen ezért mentek ki az én fiaim, hogy megfelelő telket keressenek, s hogy megküzdjenek a helyi hiánkkal."

A hátramozdító belekérdezett: "Azt jelenti ez, hogy Griskben nem lesz kölcsonzóállomás?"

"Ördögöd van, kispajts, pontosan ezt. Egyszerűen bekapcsolunk egy helyi fiókot, s nem kinlódunk az állomással. Ha már most csupán a lakosok számához igazodnánk, Grisk valószínűleg sohasem kapna ennél a helyi fióknál többet. De talán tudunk még jobbat is."

"Arra mérget vehet, főnök!"

"Igy is van. Az autósstrádák vagy elsőosztályu utak, vagy bárminek nevezük: mindenfelé ezek jelentik a nagy kínai falat. Ha nem haladhat át rajtuk keresztirányu forgalom, s az emberek nem láthatnak át a tulsó oldalra, két közösséget, azaz dehogy, akár két különböző világot is jelenthetnek, mindegyik a saját fejlődésvonalala szerint alakul, mindegyiknek más a szelleme is. Egy dolgot statisztikáinkból meg tudunk mondani: azt, hogy az elkövetkező néhány évben viszonyu sok ember fog Griskbe kerülni. Térképünkéről tudjuk, hogy ezek az emberek az egyéb könyvtári fejlesztés áldásaitól el lesznek zárva (ez a tudásunk ténylegesen egy könyvtáros elvesztésébe került). Lesz néhány iskolájuk, mindegyik körül külön lakónegyed, s parkok bukkannak majd fel, meg bevásárlóközpontok. Ennek következtében valószínűleg utcarendezésekkel is számolni kell. Amikor az ember mindezeket a várható fejleményeket összegezi, jó néhány kis hálózat igényei kezdenek előtte kibontakozni. Akkor miért nem készülünk fel már előre az igények kielégítésére?"

"Nem is tudom" - mondotta a beosztott.

"Rögtön tudtam, hogy nem tudod, Clyde, de ez nem is a te feladatod, a kérdés csupán szónoki volt. Igenis felkészülünk rá, mégpedig úgy, hogy amikor az idő teljessége elérkezik és egy közeli fiókot, esetleg több helyi fiókot vagy kölcsönzőállomást kell szervezni, készen találjon bennünket. A kezdeti garasos takarékoskodás később hosszú, kinos többletmunkába kerülhet."

Miközben beosztottja összeszedte a térképeket és a többi cókmoókot a rajzasztalról, a bölcs csarémaki könyvtáros ezekkel a bucsuszavakkal fordult hozzám: "És ne feledje a jegyzetömböt".

"A jegyzetömböt?"

"Igen, a jegyzetömböt, amibe irkál, amikor a területen tartózkodik és alaposan szemügyre veszi azokat az új körzeteket, amelyekben a könyvtári szolgáltatások létesítését elő kell készíteni. Ismétlem: ne feledje... mert nagyon jól jön, amikor különböző kérdésekre kell válaszolnia, vagy akár - egy mátrixot kell kitöltenie..."

## FÜGGELÉK

### BIBLIOBUSZ

Népe sségi irányyszám. Nincs minimum.

Szolgálati körzet. Bármely település, amely két mérföldnél távolabb esik minden működő könyvtári intézménytől. Ezt a távolsági adatot, a népsűrűség és a helyi topográfiai viszonyok figyelembevételével, a specifikus körzeti követelményeknek megfelelően kell ténylegesen megállapítani.

Gyűjtemény. Járművenként hozzávetőleg 2500 kötet. A bázisállomáson levő tartalékgyűjteményt az ellátandó körzet lakosainak száma szerint kell meghatározni. A tartalékgyűjtemény átlagban négyszer akkora, mint a mozgó, vagy, ha az állomáshely is működő könyvtári intézmény, az egész intézmény gyűjteménye a tartalékállomány.

A szolgáltatás meghatározása. Általános, időszakonkénti mozgószolgálat egy olyan körzetben, ahol a közlekedési korlátozások vagy földrajzi akadályok miatt a helyi könyvtári intézmények felkeresése rendkívül nehéz, ha nem lehetetlen. Tehát: a könyvtári ellátás biztosítása olyan formában, hogy a gyerekek is felügyelet nélkül járhassanak a könyvtárba.

Személyzet.

Bibliobusz	{	1 könyvtáros
		1 bibliobuszvezető, egyszersmind adminisztrátor
Bázis	2 adminisztrátor	

## KÖLCSÖNZŐÁLLOMÁS

Népe sségi irány szá m. Jó lehet itt sincs minimum, 5000 főt szoktak kiindulásul venni a tervezésnél. Általában, ha a bibliobusz rendkívül erősen ki van használva, s ha tudjuk, hogy egy bizonyos település erősen fejlődőben van, ez már elég indok arra, hogy még a helyi igények jelentkezése előtt új állomás alapítását kezdeményezzük. A megalapított intézmény használatának tempója határozza meg nyitvatartási idejét és esetleges helyi fiókká való fejlesztésének időpontját. Ugyancsak a használat mértéke alapján szűrtethetik meg a szolgáltatást, ha további fenntartását a helyi igénybevétel nem indokolja.

Szolgálati körzet. A névleges szolgálati körzet az intézmény 1-1,5 mérföldnyi sugara körzete.

Gyűjtemény. Az abszolút minimum 5000 kötet, bár a pontos szám a népe sség függvénye. (A szolgálati körzetben lakó 1 főre 3 kötet.)

A szolgáltatás meghatározása. Állandó vagy félig állandó helyiség, például a parkolóhelyen elhelyezett, speciálisan kiképzett pótkocsi, amelynek üzemeltetésével mintegy felmérjük a helyi igényeket. Lehet szó részidős fiókkönyvtári szolgálatról is.

### Személyzet.

- 1 részidős könyvtáros
- 1 részidős adminisztrátor
- 1 raktárkezelő

## HELYI FIÓK

Népe sségi irány szá m. Bár nagyjából a 25 ezres lélekszám az optimális, a kölcsönzőállomásról a fiókkönyvtárra való áttérés a fejlődés korábbi pontján is megtörténhet, 10 000 lakos esetén is, különösen, ha a használat intenzitása a magasabb szolgáltatási szintet indokolta teszi.

Szolgálati körzet. Gépkocsihajtási időben kifejezve: 15-20 perc (kb. 5 mérföld) a városi körzetekben vagy 25-30 perc (kb. 8 mérföld) a városon kívül.

Gyűjtemény. Népe sségi minimumokban meghatározva: legalább 30 000 egység, fejenként 2,5 kötettel számolva, kiegészítve 800 nem kölcsönözhető referenzkötetettel és 200 előfizetett folyóirattal.

A szolgáltatás meghatározása. Állandó intézmény, legalább 10 000 négyzetlábnyi alapterülettel, legalább 30 autó számára elegendő parkolóhellyel, teljes idejű (hetenként kb. legalább 50 óras) nyitvatartással.

### Személyzet.

- 4 könyvtáros
- 5 adminisztrátor
- 3 raktárkezelő

## KÖRZETI FIÓK

Népe sségi irány szá m. 20 000-25 000 lakos és/vagy olyan tényleges szükségletek, amelyeket a helyi fiók már nem elégíthet ki. Ilyen szükségletet jelenthet a potenciális körzeti fiók stratégiai helyzete, amely alkalmassá teszi a helyi fiókok egy csoportjának továbbfejlesztésére vagy a bibliobusz bázisának kedvező elhelyezésére.

**Szolgálati körzet.** A névleges szolgálati körzet a közvetlen szomszédság, ugyanugy, mint a helyi fiók esetében. A tágabb értelemben vett körzet ezenfelül magában foglalja a körzeti fiókhoz tartozó valamennyi helyi fiók körzetét, valamint a bibliobuszával ellátott területeket.

**Gyűjtemény.** Minimálisan 50 000 (75 000 kötetig fejenként 2,5 kötet, azon felül 2 kötet).

**A szolgáltatás meghatározása.** Állandó intézmény, mely vállalja mind a teljes idejű közönségszolgálatot, mind a teljes idejű tartalékgyűjteményi tevékenységet a hozzá tartozó helyi fiókok és kölcsönzőállomások számára, gyűjteményének szélessége, mélysége és személyzetének specializálódása révén. Bázisul szolgál azon települések bibliobuszos ellátásához, amelyeket sem kölcsönzőállomás, sem helyi fiók nem lát el. Főhivatásu szakemberek mind a felügyelői, mind a szakelőadói munkakörökben.

**Személyzet.** A helyi fióknak megfelelő alapképlet, amelyhez a bibliobusz személyzete, a referenzkönyvtárosok, a gyermekkönyvtárosok és hasonló státusok járulnak a szükségletek szerint.

Fordította: Iszlai Zoltán